

7. Прокош Э. Сравнительная грамматика германских языков / Э. Прокош; [пер. с англ. Т.Н. Сергеевой] / под ред. В.А. Звегинцева. — М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1954. — 379 с.
8. Сравнительная грамматика германских языков: в 5-и т. — М. : Наука, 1966. — Т. IV. Морфология. — 496 с.
9. Стеблин-Каменский М.И. История скандинавских языков / М.И. Стеблин-Каменский. — М.; Л. : Наука, 1953. — 340 с.
10. Таранець В.Г. Про походження інфінітива у германських мовах / В.Г. Таранець, О.А. Мартинюк, В.В. Нечепуренко // Іноземна філологія. — Вип. 92. — Л. : Вища школа, 1988 — С. 9—13.
11. Ярцева В.Н. Именные формы глагола / В.Н. Ярцева // Историко-типологическая морфология германских языков. — М. : Наука, 1978. — С. 92—142.
12. Braune W. Althochdeutsche Grammatik / W. Braune. — Halle (Saale): Max Niemeyer Verlag, 1955. — 425 S.
13. Dahn F. Die Goten / Felix Dahn. — Berlin : Baumgdrtel, 1899. [Reprint: Essen, Emil Vollmer Verl.], 1997. — 504 S.
14. Kluge Fr. Urgermanisch. Vorgeschichte der altgermanischen Dialekte / Fr. Kluge. — Halle: Max Niemeyer, 1926. — 155 S.
15. Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. Mit Texten und Übersetzungshilfen / Wilhelm Schmidt; [2. Aufl.]. — Berlin: Volk und Wissen Volkseigener Verlag, 1970. — 428 S.

В статье рассматриваются морфосинтаксические и функциональные особенности инфинитивных форм в древних германских языках; выявляются общие и специфические черты данного языкового явления в отдельных германских языках; вносятся уточнения в периодизацию древних германских языков.

Ключевые слова: древние германские языки, инфинитив, инфинитивные формы, периодизация.

The article studies grammatical and functional peculiarities of infinite forms in Old Germanic languages. The author discusses their common and specific features in some Germanic languages and contributes to established periodization of Old Germanic languages.

Key words: Old Germanic, infinitive, infinitive forms, periodization.

УДК 811.111'04:81'367.322"11/16"

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ПИТАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ ЯК ДИРЕКТИВНИХ МОВЛЕННЕВИХ АКТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ XII—XVII СТ.

Калитюк А.П.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розглядаються транспозиційні можливості питальних висловлень щодо реалізації директивних мовленнєвих актів в англійській мові XII—XVII ст., окреслено їх реквестивний прагмасемантичний відтінок (прохання, виклик, заклик). Встановлені й описані лексико-граматичні засоби середньо- та ранньоновоанглійської мови, причетні до аранжування таких висловлень. Стаття містить змістовний ілюстративний матеріал, дібраний з різних за жанром середньо- та ранньоновоанглійських текстів.

Ключові слова: питальне висловлення, директив, мовленнєвий акт.

Визначальною рисою англійської мови є інтенсивне вживання питальних висловлень, які, у свою чергу, можуть реалізувати своє пряме прагматичне значення запитування або ж використовуватися непрямо як констативи, експресиви, метакомунікативи, директиви, менасиви. Попри постійну увагу науковців до прагматично транспонованих висловлень, невирішеними все ще залишаються проблеми, пов'язані, наприклад, із їх історичним розвитком. Відтак **актуальним** є діахронічне вивчення прагматично транспонованих питальних висловлень (**об'єкт дослідження**), що реалізують реквестивний прагмасемантичний відтінок директивності (**предмет дослідження**).

Матеріал для дослідження був дібраний із різних за жанром середньо- та ранньоновоанглійських текстів (108 позицій). У досліджуваних текстах впадає у вічі постійна наявність непрямих директивних мовленнєвих актів (МА) (у середньому — 10,5 %). Втім у різні періоди їхня питома вага різна. Так, найчастотнішими транспоновані директиви (4,88 %) є в текстах XII — першої половини XIII ст. та в текстах

XVI ст. (9,17 %). Прийнята у статті періодизація англійської мови має такі часові межі: ME1 (1151–1250), ME2 (1251–1350), ME3 (1351–1420), ME4 (1421–1500), ENE1 (1501–1570), ENE2 (1571–1640).

Транспоновані МА директиви розглядаються як такі, у яких домінує інтенція адресанта спонукати адресата до певного вчинку з метою змінити існуючий стан речей. Серед прагмасемантичних різновидів директива виділяємо: ін'юнктиви (наказ / заборона, пропозиція, запрошення, порада, побажання, вимога) і реквестиви (прохання, виклик, заклик). Вони відрізняються за своїми ілокутивними, локутивними характеристиками, а також за ступенем реалізації стратегій ввічливості в дискурсі. Співвідношення ін'юнктивів та реквестивів досліджуваного періоду *grosso modo* становить 2:1, за винятком другої половини XIVст. та всього XVст., де засвідчене співвідношення 1:1. Як правило, ці висловлення переважно займають позицію ініціальної репліки-стимулу.

Семантична структура реквестивних висловлень виявляється в мовленнєвому спонуванні адресата повідомлення до певної поведінки, а значить, вони включаються до ширшого, спонукального дискурсу [2, 192]. Непрямі директиви-реквестиви, які у цій праці розглядаються як ввічливе звертання до кого-небудь з метою домогтися чогось, спонукати кого-небудь зробити, виконати щось, прохання про що-небудь [1, 996], уводяться за допомогою таких вербальних засобів **ME1**: *mei ich* (AW, VII.311); **ME2**: *wilt thou* (Bevis, 3737); *wiltow* (там само, 3734; Warwick, 1021); *wi nul* (DS, 314); *wyll ye* (Eglamour, 198); *why wilt* (Chan d'Ave, 79.36); **ME3**: *Shal I* (Merchant, 351); *why wole ye* (Athel, 246); *wolle ye* (Nun, 41); *I pray the* (Launfal, 325); *may y* (там само, 107); *canste thou* (Erle, 513); *shul yee* (Regiment, 863); *why shal I* (Pearl, 6); **ME4**: *what nedyth* (SK, XIV.772–773); *can ye* (там само, II.23.1045); *why wyl ye not* (там само, V.20.1144); *wyl ye* (Kempe, I.I.27.1487); *wolde ye* (там само, I.II.80.4610); **ENE2**: *wilt thou* (Errors, IV.IV.111; Diana, p. 32, 7th decad, VIII); *will you* (Errors, IV.II.46; New Way, I.III.42; Dekker, V.V.91); *you will not* (там само, I.I.139); *shal I request this favour* (там само, IV.V.96); *shall I have* (New Way, V.I.171); *canst thou* (Funerall, 6); *wilt thou not* (Munday, III.207).

Прохання як складне багатокомпонентне утворення включає три основні частини: 1) підготовчі кроки, 2) власне прохання, 3) кроки на підтримку [6, 100–101]. Питальні висловлення, що реалізують МА цього типу, є складовою другої частини багатокомпонентного утворення «прохання» — за І.Н. Софроновою [там само]. С.С. Мірсеїтова виокремлює модель сучасної англійської мови, яка залучається на позначення прохання через спеціальне питання **Why negative verb 2nd person Pronoun?**, як у наведеному нею прикладі *Why don't you leave me alone?* [3, 7]. У середньоанглійській мові прохання передається здебільшого моделлю із залученням модальних дієслів разом з повнозначним дієсловом, яке зрідка виступає у заперечній формі. Випадків вживання у вказаній моделі допоміжного *do* не засвідчено навіть у ранньомовноанглійській мові **ENE2**. Продукент такого МА може спонукати адресата до певної потрібної йому дії, вказуючи на його моральні зобов'язання перед мовцем або ж апелювати до почуттів потенційного виконавця прохання: **ME3**: *han yee no pitous blood* (Regiment, 923); *why be ye so dull* (Merchant, 1178); **ME4**: *whether youre tendre hert/Of swete pity be not therewith agrewed* (Belle, 401–402). Може вказувати на важливість для нього отримати бажане: **ME3**: *your absence is my grevous passioun* (Regiment, 865); *the lak of your presence / Manaceth me to sterve in indegence* (там само, 867–868) чи нарікати на нещасливу долю: *y may not spede* (Erle, 671). Щоб зменшити ймовірність відмови у проханні, адресант може нагадувати про певні моральні зобов'язання адресата чи апелювати до здорового глузду: **ME3**: *Som tyme we knewe us, yore* (Launfal, 108); **ME4**: *where on is youre thowte* (SK, V.20.1152); *bettir is to bowe than vylensly to be dede* (там само, V.20.1157). Однією з тактик мовця є обіцянка матеріальної, духовної чи моральної винагороди або підтримки (1) **ME2**: *so Christ thee be milde* (Bevis, 3733); *so richeliche y schal the schrede* (= *so richly I shall you equip*) (Amis, 935); *riches anough y may the finde bothe bi night and day* (там само, 762–763); **ME3**: *I shall alowe thee* (= *I shall praise you*) (AMA, 1036); **ME4**: *ye may be set in stage/Ryght as a goddess* (SK, V.20.1151–1152). Поширеним було також звернення до вищих сил із метою досягнення прагматичної мети: **ME2**: *for love of Seyn Tomas of Ynde* (Amis, 759); *for His love* (Belle, 399). Напр.: **ME2** (1) “*Wilt thou kep it for to min,*” a sede, / “*And I shel quite wel thee mede?*” / *The forster him graunted ther,* / *To kepe hit al seven yer* (Bevis, 3737–3740) — “Ти збережеш це для мене? — він сказав. — І я тобі добре заплачу” (прохання).

Звертання в цих МА переважно адекватні й відображають статусно-рольові відношення: **ME3**: *felowe* (Erle, 671), *maide* (Asneth, 619); *damsel* (Kempe, I.I.27.1487); *serys* (там само, I.II.80.4610); *master Sheriffe* (там само, VII.968); шанобливі й компліментарні на зразок: **ME3**: *lefe* (AMA, 1035); **ME4**: *Good lord* (JN, III.82); *noble mayde* (SK, V.20.1144); **ENE2**: *my sugar-candy* (Dekker, II.V.25); *faire Marian* (Munday, V.629); *gratious mother* (там само, VIII.1161).

Відповідь, як правило, етикетна, шаноблива, містить (не)пряму згоду (2) або відмову (3) у задоволенні бажання співрозмовника. Відмова звичайно поширена і включає прохання не перейматися, не сердитися: *be noght wroth for this dede* (Amis, 940); залучення у свідки божественних сил: *for Jhesus*

love ful, of might (там само, 939); пояснення причин, що унеможливають виконання певного вчинку: *ich have that wrong and he the right, therefore icham aferd to fight* (там само, 941–42). Автор відмови може вдаватися до втішань, наголошуючи на певних позитивних моментах, пропонованих життям, які допоможуть обійтися без бажаного (4). У період **ENE2** вперше трапилася брутальна реакція на прохання: *No mercy? — Vanish!* (New Way, IV.II.97–II.98). Ми не схильні вважати, що середньовічний англієць був чемнішим за англійця XVI ст. Пояснення можна знайти, звернувшись до типу тексту. Така реакція на прохання нами засвідчена у драматичному творі, особливістю якого, за нашими спостереженнями, є досить адекватне відтворення існуючих норм розмовного мовлення. Скоріш за все, розмовний варіант лише в XVI ст. отримує своє відтворення на письмі.

У випадку невдачі зацікавлена сторона — засмучена, саркастична, гірко сміється тощо: *he hadde scorn inowgh* (Launfal, 116). Реакцією на відмову виконати прохання буває погроза, вперше нами засвідчена в **ENE2** (3). Відзначені випадки, коли директив транспонується в інший тип МА (квеситив, констатив, експресив). Наприклад, первісток Ісав просить свого батька Ісаака про благословення, яке вже облудним шляхом отримав його молодший брат. Реквестив вуалюється під квеситив, де питання ставиться стосовно того, чи має Ісаак таке саме благословення, яке вже було дано [1]. Ісаак відмовляє синові у благословенні, формулюючи відмову так, як це передбачає відповідь на квеситив [2], проте батько стримано втішає улюбленого сина, зазначаючи ті блага, які дарував Ісавові Господь [3] (4). Напр.: **ME2** (2) *“Frende Youn,” seyde the king/“Wiltow fight for mi thing /Other Y schal another purway?” / “Therfor com ich hider,” quath Gii* (Warwick, 1021–1024) — «...Саме тому я прийшов сюди» (непряма згода); **ENE2** (3) *Over Shall I have security? / Well No, indeed you shall, not, / Nor bond, nor bill, no bare acknowledgement; / You great looks fright not me. / Over But my deeds shall.* (New Way, V.I.171–75) (погроза як реакція на відмову); **ME3** (4) *Esau haue ye kepyd me none other /Blyssyng then ye set bym one?* [1] / *Isaak sich another haue I none;* [2] / *Bot god gif the to thyn handband, /the dew of heuen & frute of land,* [3]; / *Other then this can I not say* (Towneley. Isaak, 30–35) — Ісав: «У вас немає ще одного благословення, яке ви дали?» Ісаак: «Оскільки іншого у мене немає, то Бог дав тобі росу небес і фрукти землі. Іншого я не скажу».

Реквестив із супутньою ілокутивною силою експресивності передає відтінки **благання** (наполегливе ласкаве прохання) і **заклинання** (настійне прохання). Такий тип МА є характерним для плачів, молитов та станів, коли мовець зазнає значних фізичних чи душевних страждань [4, 45]. Квазі-адресатні звертання (здебільшого до вищих сил) були досить поширеними не лише в англійській мові, часто вживалися ще від античних часів до середніх віків (зокрема, у середньовічній французькій літературі) [5, 84]. Звернення у нашому матеріалі адресуються здебільшого Богу: **ME2**: *hevene King, schepere of erthe and alle thing* (Bevis, 1579–80); *Lord, God Almighty / That winde and water and al thing dight* (Warwick, 2353–54); *suete god* (Harley Lyrics, 13.45.050); **ME3**: *glorious God in heven, that al thing madest of noght* (Merchant, 2207); **ME4**: *Lord* (Kempe, I.II.79.4479); *dysseyvabyl (= deceptive) spyrytys* (A&C, 2017); *Lorde of Trouthe* (Compl L L, 285); *Lorde of Israele most myhty* (St Anne, 328); *eternaile God* (Wallace, II.180); *gastlye Fadyr that deit apon the Tre* (там само, II.184); *deyr God* (там само, II.196); *Nature Queen, lusty May* (Palis, Prologue, 91); **ENE2**: *Hope & Feare* (Diana, p.17, 4th decad, V); *Aire Sunne* (там само, p. 10, 2nd decad, X). Нерідким у його оточенні виступає експресив з прагмасемантичним відтінком докору, який, як правило, має на меті поліпшити певні негативні характеристики (квазі)адресата. Напр.: **ME4** (5) *how may thou se thus in Thy presence / Without mercy mordred Innocence?* (Compl LL, 286–287) — «Як міг ти бачити, щоб у твоїй присутності було безжально вбито Невинність?»

Автокомунікативне мовлення, квазіадресатність та діалоги з уявним, неприємним чи мертвим адресатом особливо характерні для текстів періоду **ME4** “*Margery Kempe*”, “*Julian of Norwich*”. Для текстів-плачів основним мотивом застосування питальних висловлень у складі таких МА є припинення страждань чи зусиль адресанта, які, на думку мовця, не дають очікуваного ефекту (6). Приклад (6) показовий і з дещо іншої точки зору. Сучасна людина життя метафорично асоціює зі шляхом, циклом, історією [7, 3]. Для середньовічної епохи концепуальними метафорами, ймовірно, були: «ЖИТТЯ Є НИТКА», «ДОЛЯ Є КОЛЕСО», що особливо помітно у прикладах із текстів, датованих другою половиною XIV ст. (Prisoner, 15–21). Напр.: **ME3** (6) *And Antropos, that makith an end of al, / cutte of the threde — wherto wiltow tarye, / And help me hens, sith I nedis shal, / That men to chirche my corps myght carye; / And my soule to God and Seynt Marie / I now betake, and pray hem to yeve me space / My rightes al to receyve or I hens passe* (Prisoner, 57–63). — «Й Антропос, яка приносить усьому кінець, / переріж нитку [мого життя] — навіщо зволікати, / І допоможи мені вмерти, оскільки я мушу [вочевидь померти тут], / Щоб люди до церкви моє тіло могли понести; / І мою душу Господу й святій Марії / Я зараз вручаю і молю їх дати мені досить часу / Мої останні права отримати перед відходом».

Власне благанню може передувати питання про те, навіщо покарано адресанта, який вважає себе несправедливо обділеним долею: *what have ich so meche misgilt (=what have I done so wrong)* (Bevis,

1581). Мовець нарікає на свої страждання, просить покласти їм край: *myn herte breketh a tuo* (Harley, 13.45.049); *hou mai it lengore laste* (там само, 13.45.051). Реквестив-благання супроводжується розповідними реченнями, які експлікують прохання пожаліти, змилостивитися: *ich bedde Thee Lord, for thee pity, that thou have merci on me* (Bevis, 1585–86); *on me have now pity* (Warwick, 2355). Як і власне прохання, благання може містити обіцянку певних благ, навіть цілу низку їх (7 [1, 2, 3]). Напр.: **ME4** (7) *Iff thou be foul, Y schal thee make clene* [1]; / *Iff thou be siik, Y schal thee hele* [2]; / *If thou moorme ought, Y shal thee meene* [3]. / *Whi wolt thou not, fair love, with me dele?* (Valley, 89–92) — «Якщо ти забруднишся, я тебе зроблю чистою, якщо ти будеш хвора, я тебе зцілю, якщо ти засумуєш, я тебе звеселю. Чому ти, моя любове, не хочеш зі мною бути?» (обіцянка низки благ [1], [2], [3]).

Прагмасемантичним різновидом непрямого директива-реквестива є заклик, прохання, запрошення прийти, приїхати, з'явитися, розгорнути яку-небудь діяльність, певним чином поводити себе [1, 301]). Заклик дещо перегукується із запрошенням, тому для зняття неоднозначності, ми відносимо до заклику прохання розгорнути яку-небудь діяльність, певним чином поводитися.

Уводяться МА вказаного типу лексичними одиницями: **ME1**: *hwi* (AW, V.201–202); **ME3**: *wy* (Pearl, 290); *whi* (Asneth, 629); *why* (AMA, 3968); *what* (Merchant, 3016); зокрема модальними дієсловами: **ME3**: *shal we* (FDR, 443). Цей тип містить пояснення стосовно ситуації, яка спровокувала вживання заклику (8). У нашій вибірці змальована негативна, болісна, незручна, небажана для адресанта ситуація: *how long schall we suffyr this cursidenes* (SK, V.17.1122). Може мати місце також критика дій чи бездіяльності адресата. Напр.: **ME4** (8) *In youre bokes I trow ye lerned this thinge: / The grete dygnyty may not down trede; / It longyth to yow to obey onto your heede / Syth it is ryght, why will ye not it doo?* (SK, V.20.1158–1161) — «У ваших книгах, я вірю, ви вивчили цю річ: велику шляхетність не можна плюндрувати. Від вас вимагається слухняність тому, що це правильно. Чому ж ви це не робите?»

У низці текстів (здебільшого клерикального жанру періоду **ME4**) співрозмовником є уявна особа, тобто герой має видіння і сам з собою веде діалоги, вважаючи, що говорить з реальним співрозмовником. Наприклад, міський роман “*Margery Kempe*” зображує жінку, яка має видіння, бродить по світу, гірко плаче й страждає, сама з собою говорить, має істеричні напади і вважає, що її страждання — це воля Христа (9). Більшість комунікативних актів цього твору не можна назвати автокомунікацією, як не можна їх вважати квазіадресатними, оскільки уявний співрозмовник реагує на репліки. В інших за жанром творах так само адресатом може бути не лише реальна, а й уявна особа, тобто у таких типах МА квазіадресатність допускається принаймні у періоди **ME3** — **ME4**. Наприклад, король Артур звертається до смерті із закликом не баритися, а прийти й полегшити його страждання, оскільки його не влаштовує наявний стан речей. Обґрунтовуючи негативні чинники, мовець закликає діяти певним чином для виправлення небажаної ситуації (10). Напр.: **ME4** (9) *Owr merciful Lord, spekyng in hir mende, blamyd hir of hyr feerdnes, seying, “Why dredist the? Why art thou so aferd? I am as mythy her in the see as on the londe. Why wilt thou mistrostyn me?”* (Kempe, II.3.227–3.229) — «Наш милостивий Господь, промовляючи у її думці, звинуватив її у боягузстві, сказавши: “Чому боїшся ти? Чому ти така налякана? Я такий же могутній тут у морі, як і на землі. Чому ти Мені не довіряєш?”». **ME3** (10) *“Alas,” said Sir Arthur, “now eeks my sorrow! / I am utterly undone in mine owne landes! / A doutous, derf dede, thou dwelles too long! / Why drawes thou so on dreghe? Thou drownes mine herte!” / Then sweltes the sweet king and in swoon falles* (AMA, 3965–3969) — «Далєбі, — сказав сер Артур, — зараз збільшується моя туга! / Я геть пропав у своїй власній землі! / Страшна, жорстока смерте, ти зволікаєш занадто довго! / Чому ти баришся так довго? Ти топиш моє серце!» / Потім знемагає милий король і зомліває.

МА **директив-реквестив** періоду **ME3** маркується стабільно одноманітно з незначними винятками. У структурі наявне дієслово мовлення *sey* (Merchant, 218), *seyst* (там само, 3016). Отже, в переважній більшості випадків цей тип директива можна умовно назвати *What sey ye*. З цього приводу має сенс твердити про наявність супутньої ілокутивної сили метакомунікативності. Візьмемо для прикладу ситуацію з тексту “*Merchant’s Tale of Beryn*”, коли мовець каже, що заплатить за вечерю сам, закликаючи адресатів зробити те ж саме (МА директив-реквестив-заклик), запрошуючи їх до співбесіди (контактовстановлювальний метакомунікатив). Співрозмовники погоджуються виконати дію, до якої закликає адресант (11). Напр.: **ME3** (11) *“And as towching my persone, I hold me payde, / And so I trowe that al doth. Sirs, what say ye?” / The Monke and eke the Marchaunte and al seid “Yee!”* (Merchant, 224–226) — «Що стосується моєї особи, я заплачу, / І так само вірю, що всі зроблять. Панове, що скажете?» Монах і кожен купець, і всі сказали: «Так!»

Непрямий МА **директив** може передавати прагмасемантичний відтінок **некатегоричної (по-слабленої) вимоги**, яку ми розуміємо як побажання, прохання, висловлене в спосіб, що не припускає заперечень [1, 101]. Такі МА можуть мати вигляд прямого запитування, і контекст є надійним чинником, що сприяє адекватній інтепретації такого висловлення. Вказаний тип МА вводиться та-

кими лексичними засобами: **ME2**: *tel me sothe par charity* (Warwick, 128); *y pray thee, par amour* (там само, 129); *const thou* (DS, 285); **ME3**: *why* (Emaré, 765); *wherto* (там само, 930); **ME4**: *quhair* (Fabillis, Cadger, 1965); *why* (SK, II.XVII.884; Kempe, I.I.42.2381); **ENE1**: *shalt thu* (Gest of Rob, 309); **ENE2**: *can you* (Dekker, II.III.9); *will you* (там само, III.III.39; New Way, I.II.70); *what* (Dekker, V.II.12); *dar'st* (Diana, 3rd decad, I); *hast thou no* (там само, 3rd decad, I); *why shouldst thou* (Salmacis, 41). Мовець може, з одного боку, вживати семантично дифузні дейктичні вирази, що пом'якшують висловлення, позбавляючи його категоричності — *ever in thi life* (Warwick, 129), з іншого боку, він може супроводжувати питальні висловлення вказаного типу експлікацією своєї інтенції, запобігаючи потенційній детальній відповіді співрозмовника на поставлене запитання. Напр.: **ME4** (12) *Quhair hes thow bene this sesoun fra my sicht? Thow sall beir office, and my stewart be* (Fabillis, Cadger, 1965–1966) — «Де ти був цієї пори поза моїм зором? Ти мусиш нести службу й бути моїм наймитом».

Адресант може апелювати до вищих сил, ставити під сумнів соціальний статус співрозмовника, що уповноважує діяти в певний спосіб: *art not thou a trewe kyng?* (Emaré, 766), висловлювати сумнів з приводу дієздатності адресата: *me thinketh that thou art wod (= mad)* (DS, 286), *other elleg thyn yge to lyt-her is lyfte (= or else is your eye turned to evil)* (Pearl, 21). Задіюється значний арсенал мовленнєвих засобів, які, на думку мовця, мають сприяти досягненню його прагматичної мети. Респондент у відповідь не надає інформацію, про яку запитують, а вдається до пояснень, заспокоює співрозмовника (13). Наприклад, Вілекін, закохавшись в заміжню жінку, намагається домогтися її кохання, що є надзвичайно проблематичним, якщо брати до уваги час написання твору (XIII ст.), коли навіть вияв любові до власної дружини не заохочувався у суспільстві. Висловлення симпатії до чужої дружини таврувало честь жінки й свідчило про її легку поведінку, а подружня зрада каралася спаленням на вогнищі (див., напр., лицарський роман “*Sir Tryamour*”, 205–210). Не дивно, що дама серця Вілекіна була незворушною. У розпачі Вілекін звертається до пані Сіріц, знаної свахи, і просить допомогти схилити на свій бік непохитну кохану. Пані Сіріц обіцяє посприяти у цій делікатній справі. Вілекін, побачивши, що вона годує цуценя гірчицею замість того, щоб поліпшити ситуацію, спонукає її робити щось дієвіше і виражає сумнів у ефективності заходів, що нею вживаються. У відповідь пані Сіріц, розпізнавши в цьому вимогу, відзначає нерозважливість співрозмовника і пояснює, що вона таки зробить обіцяне. Напр.: **ME2** (13) [Wilekin] “*Wat! Nou const thou no good? / Me thinketh that thou art wod: / Gevest thou the welpe mustard?*” / [Dame Sirith] “*Be stille, boinard! / I shal mit this ilke gin / Gar hire love to ben al thin.*” (DS, 285–290) — «Що?! Не можеш нічого кращого вдіяти? / Мені здається, ти з'їхала з глузду. / Годуєш цуценя гірчицею?» / [Пані Сіріц] «Тихо будь, дурню! / Я цим фокусом / зроблю, щоб її любов була тобі» (реквестив-вимога + сумнів у дієздатності + МА констатив-сумнів).

Іноді важко розмежувати послаблену вимогу і МА метакомунікатив, особливо коли йдеться про наполегливе домагання з боку адресанта отримати від співрозмовника відповідь, тобто коли предметом послабленої вимоги є сам акт мовлення. Ми вважаємо, що такі МА мають дві ілокутивні сили, де однаково задіяні фатичність і реквестивність. Напр.: **ME4** (14) *What sey ye meyde — where is your answer?* (SK IV.24.1602) — «Що скажете, дівчино? Де ваша відповідь?»

Непрямі МА директиви із супутньою ілокутивною силою експресивності можуть передавати комплекс додаткових смислів, як-то: *незгоди, вимогу, докір* тощо (15). Ступінь вияву цих відтінків може бути рівновеликим. Пор., напр.: **ME4** (15) *Thee grete thevys galowes were greyd, / That evere to robbe ronnen ryfe; / Why schal my sone theron be leyde? / He noyed no man ne wyfe* (Mary, § 43.44) — «Тобі великі бандитські шибениці були збудовані <...> Чому мій син має там бути? Він не скривдив ані чоловіка, ані жінки» (відтінки благання, докору, незгоди, заклинання).

Отже, характер вживання середньоанглійських питальних висловлень свідчить на користь того, що прагматична транспозиція є історично притаманною англійській мові, директивні МА з прагма-семантичним відтінком реквестивності передаються лексико-граматичними засобами, здебільшого із залученням модальних дієслів, звертань. Однією з характерних ознак таких МА є автокомунікативність та квазіадресатність. Найрясніше директиви-реквестиви представлені у лементаційних віршах (голосіннях).

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2001. — 1440 с.
2. Комина Н.А. Вопросы лингвистической прагматики в сборниках Калининского университета / Н.А. Комина // Прагматические аспекты изучения предложения и текста: сб. науч. тр. — К. : Киевск. гос. пед. ин-т иностр. яз, 1983. — С. 189–193.

3. Мирсеитова С.С. Транспозиция вопросительных предложений в современном английском языке: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / С.С. Мирсеитова. — М., 1991. — 22 с.
4. Павильч А.А. Особенности коммуникативных моделей поведения в религиозном дискурсе / А.А. Павильч: мат-лы докл. Междунар. науч. конф. [«Номинация и дискурс»], (Минск / Беларусь 8—9 ноября 2006 г.). — Минск : МГЛУ, 2006. — С. 44—45.
5. Смушинська І.В. Лінгвостилістичні засоби вираження суб'єктивної модальності в сучасному французькому романі / І.В. Смушинська // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського держ. лінгв. ун-ту [Лінгвопакс — VIII]. — К. : Видавничий центр КДЛУ, 2000. — Вип. 3А. — С. 82—85.
6. Софронова И.Н. Речевой акт просьбы в мужской и женской речи: структурный аспект (на материале современного русского языка) / И.Н. Софронова: мат-лы докл. Междунар. науч. конф. [«Номинация и дискурс»], (Минск / Беларусь 8—9 ноября 2006 г.). — Минск : МГЛУ, 2006. — С. 101—103.
7. Vorobyova O. Iconicity of literary text and the emotional resonance effect / Vorobyova O. // Recent trends in language and literature studies: insights and approaches: Abstracts. — K. : Vydavnychy Tsentr KNLU. — 2005. — P. 3—4.

В статье рассматриваются транспозиционные возможности вопросительных высказываний, помогающие реализовывать директивные речевые акты в английском языке XII—XVII вв., исследован такой директивный прагматический оттенок как реквестив, включающий в себя просьбу, вызов, призыв. Определены и описаны лексико-грамматические средства средне- и ранненовоанглийского языка, привлекаемые к аранжировке таких высказываний. Статья содержит богатый иллюстративный материал, собранный из разножанровых источников средне- и ранненовоанглийского периода.

Ключевые слова: вопросительное высказывание, директив, речевой акт.

The article aims at investigating transpositional potential of interrogative utterances to be used as directive speech acts in Middle and Early New English. Primary attention is paid to requests (asking, summon, challenge and appeal). The approach is to outline the language units that enable detection of directive meaning of interrogative speech acts. Such utterances are viewed in diachronic perspective while the analysis is based on rich data selected from Middle and Early New English texts of different genres.

Key words: interrogative utterance, directive, speech act.

УДК 81'36:81'367.2

РЕЧЕННЯ В СВІТІ ГЕНЕРАТИВНОЇ ГРАМАТИКИ

Плоткіна М.Г.,

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Розвідка присвячена дослідженню концепції речення в генеративній граматиці. Автор висвітлює основні постулати цієї синтаксичної теорії, акцентує на особливостях підходу генеративістів до реченнєвих утворень, а також презентує парадигму речення, що є прийнятною у межах цього методу.

Ключові слова: речення, генеративна граматика, глибинна структура, поверхнева структура, трансформації, ядерне речення.

Теорія речення, розвиток якої відбувається сотні років, все ще має певні лакуни, заповнення яких є нагальним питанням мовознавчих студій сьогодення. Останні роки відмічені появою низки теоретичних праць, виконаних у руслі синтаксису традиційного (С.П. Бевзенко, Ю.І. Беляєв, А.П. Загнітко, Ю.А. Левицький, L. Alexander, S. Greenbaum, G. Leech), функціонального (Г.О. Золотова, А.В. Лепетуха, Н.В. Лешкова, Н.О. Меркулова, J. Firbas), семантичного (О.В. Падучева, В.З. Санніков) та генеративного (І.Р. Буніятова, Л.П. Калитюк, М.В. Полховська, І.Є. Снісаренко, Я.Г. Тестелець, N. Chomsky, A. Freidin, J. Grinder, L. Haegeman, A. Radford). Останній, у свою чергу, стає дедалі більш популярним не тільки серед мовознавців, а й тих, хто цікавиться проблемами мови.

Представлена розвідка має на меті репрезентацію концепції речення в генеративній граматиці. Відповідно до поставленої мети можуть бути визначені такі конкретні завдання: виділити основні по-